

Asertivní kázeň

Pavλίna Mazáčová

Asertivní chování – pro něž jsou charakteristickými znaky otevřenost, přímost, spontánnost a přiměřenost – umožňuje učitelům vytvořit si se žáky funkční vztahy. Naopak nepřátelská (tzv. hostilní) komunikace podněcuje ve třídě negativní náladu a atmosféru, která odporuje spolupráci a učení. Jiný typ komunikace – submisivní (ústupná) – je typická pro takové situace, kdy se učitelé nedaří sdělit žákům to, co považuje za stěžejní, významné, to proto, že má strach z jejich reakcí. Submisivní komunikace tedy velmi snižuje učitelovu schopnost vést učební činnosti.

V pedagogické psychologii lze najít několik podmínek učitelova jednání zajišťujících spolupracující chování žáků při vyučování. Jednou z oblastí, kde se lze inspirovat, je tzv. asertivní kázeň neboli metoda Canterových.¹ Učitelé, kteří v pojetí své výuky tuto metodu používají,

- využívají asertivní chování v přístupu „trvat na svém“,
- dokáží rozpoznat neopodstatněné/irelevantní důvody nespolupracujícího chování žáků,
- jasně vymezují, jaké chování žáků má být vyžadované, a jaké nebude tolerováno,
- jsou vytrvalí a důslední v realizaci plánu pro povzbuzení spolupracujícího chování a eliminaci chování nespolupracujícího,
- interagují s cílem nalézt podporu s rodiči, zkušenými kolegy a vedením školy i s mimoškolními subjekty (např. školským poradenským zařízením).

Ve školním prostředí existuje několik faktorů, kvůli nimž někteří žáci nespolupracují či je pro ně spolupracující chování obtížné – projevují se neomluvitelným chováním. Jedná se především o tyto faktory: tlak mínění vrstevnické skupiny, problematická výchova v rodině, snížené rozpoznávacích schopnosti, osobní stres nebo špatný zdravotní stav. Kvůli těmto faktorům však žáci rozhodně nejsou zproštěni zodpovědnosti za své chování.

V této souvislosti je třeba uvést, že ačkoli se – především v pojetí pedocentrické výchovy a v konstruktivistickém vzdělávacím paradigmatu – upřednostňují a zdůrazňují potřeby dítěte (žáka), stejně tak je důležité vnímat a zohledňovat potřeby učitelů (v pojetí Canterových). Ukazuje se, že mnozí učitelé mají potíže s tím, aby stanovili, jak se jejich žáci mají chovat, a jakého chování se naopak musejí vyvarovat. Není jednoduché určit znaky žádoucího a nežádoucího chování. Mezi jasné a žádoucí požadavky na spolupracující chování žáků patří plnění pokynů učitele, práce na zadání, neopouštění učebního prostoru bez svolení učitele. Základními podmínkami pro dosažení žádoucího – spolupracujícího – chování žáků jsou však učitelova vytrvalost a důslednost.

Příklad modelové situace

David, jeden ze žáků oktávy gymnázia, kde učí prof. Čiháková, říká: „Paní profesorko, víte, jak jste nám dala vypracovat ten projektový modul, máme ho odevzdat v pátek.“

Prof. Čiháková: „Ano, vím, Davide. Proč o tom mluvíš? Proč to zmiňuješ? (Copak je s ní?)“

David: „No, nemohli bychom ten termín odevzdání posunout na úterý?“

K Davidovi se připojují někteří další žáci ze třídy: „Ano! Prosíme, paní profesorko!“

¹ Více informací k tomuto tématu je možné získat v publikaci J. S. Cangelosioho *Strategie řízení třídy* (2009).

David: „Ve čtvrtek večer má absolventské divadelní představení oktáva naší školy, a já vím, že chcete, abychom šli spolužáky podpořit.“

Jitka: „Určitě byste nechtěla, aby byli smutní, že jim jejich spolužáci nepřišli fandit, že jsou nám lhostejní, že se o jejich výkon nezajímáme.“

Kamil: „Budte na nás hodná, jenom pro tentokrát.“

Modelová situace – závěr A

Paní profesorka Čiháková: „Ale my ten modul opravdu potřebujeme mít dokončený do pátku a opravdu bych na zpětných vazbách měla pracovat přes víkend...Byla bych raději, kdybyste mě o to prodloužení nežádali, protože ...Ale tak dobře, pro tentokrát...je to přece jen důležité divadelní představení.“

Modelová situace – závěr B

Paní profesorka Čiháková: „Vy vždycky hledáte příležitost, jak byste se mohli ulít! Vy si myslíte, že vaše divadlo je důležitější než školní projekt/úkol? V životě vám bude vždycky daleko víc platné učení než nějaká divadla, však to brzy poznáte. A mimochodem, kdybyste nebyli taková lajdáci, měli byste ten první modul projektu už dávno hotový a zbyl by vám čas i na to představení!“

Modelová situace – závěr C

Profesorka Čiháková: „Chápu, že vám na spolužácích záleží a cítíte/vnímate jako důležité podpořit je v tak důležité chvíli jejich studia. Zároveň Vám jde také o to, abyste včas dokončili první modul projektu a abyste ho odevzdali v dobré kvalitě. Vaše obavy jsou na místě, protože kdybychom změnili termín odevzdání, zkomplikovali bychom si rozvržení další práce na vašich projektech. A protože potřebuji na pročetění a zpětnou vazbu k vašim projektům víkend, zůstane termín odevzdání pátek, jak jsme si stanovili.“

Petr nahlas zvolá: „To není fér!“

Profesorka odpoví: „Chápu, že ti to tak připadá, Petře. Nyní si otevřeme knihy na straně 156 a podíváme se na úvodní odstavec textu věnovaného disentu v Československu v 70. a 80. letech 20. století.“

Odpovězte na otázky, zhodnoťte dané situace:

Ve které modelové situaci byl postup paní profesorky Čihákové správný, ve které nikoli?

Své stanovisko podrobně zdůvodněte.

Co musela vyučující zvážit, když se rozhodovala pro asertivní jednání ve třídě za daných okolností?

Díky asertivní komunikaci se paní profesorce Čihákové daří budovat si se žáky dobré a funkční vztahy, protože *(doplňte dle svého porozumění situaci)*

- a)
- b)
- c)